

## TERÖR KAVRAMINA FELSEFİ BAKIŞ

Dr. Serhat Tuna

Terör, terörist ve terörizm gibi kavramlar sadece ülkemizde değil, tüm dünyada sürekli gündem oluşturan ve hemen her ülkede yaşanan bir gerçek haline gelmiştir. Bir bakıma kitlesel savaşlar yerini günümüzde herhangi bir ülkenin herhangi bir şehrinde her an yaşanabilecek bombalama, araçlarla insanları ezme, bıçaklama ve daha birçok farklı yöntemlerle günlük yaşamlarını sürdüren masum sivillere yönelik eylemlere bırakmıştır. Terör örgütlerinin adları ve yöntemleri zaman zaman değişikliklere uğramakta, sadece örgütler değil “devlet terörü” gibi söylemlere de sık rastlanmaktadır. Birçok bilim adamı, terör uzmanı terör üstüne çalışmalar yapmakta, makaleler yazmakta ama esas noktayı pozitif bilim yapma adına kaçırmaktadırlar. Terörün felsefi alt yapısı gözden kaçırılıp, arka planda kavramların içerik ve işlevi gözardı edildikçe bu çalışmaların yayımlanmış makale olmaktan öteye geçemeyeceği gerçeği değişmeyecektir. Kavramın neyi ifade ettiğini bilmezseniz ya da ona muğlak bir tanım yüklerseniz kavram yanıltıcı olabilir. William James<sup>1</sup> şöyle söyler: “Bir kavramı anlamak için onun ne anlama geldiğini bilmelisiniz. Daima bir bu veya bunu soyut bir parçası anlamına gelir ki ilk kez onunla algısal dünyada tanışıklık kurarız, ya da böyle soyut parçaların bir toplanması anlamına gelir. Tüm kavramsal içerik ödünç alınmıştır: Renk kavramının ne anlama geldiğini bilmek için kırmızı, mavi veya yeşili görmüş olmalısınız;...” Şimdi terör kavramına bu çerçevede ele alalım.

### I- Terör Kavramı

Amerika Birleşik Devletlerinin Pearl Harbor’dan sonra kendi ülke toprakları üstünde yaşadığı en büyük saldırı ve yıkım 11 Eylül 2001’de yaşandı. İnsanlık tarihinde “terörle savaş” kavramı da asıl bu noktadan sonra yerini aldı. Igor Primoratz “Terrorism” başlıklı makalesinde 11 Eylül’den önce terörizm konusunun felsefe tartışmalarında çok da fazla yer almadığını, ancak bu saldırıdan sonra bu kavramın felsefe gündeminde yer aldığını söylemektedir. Ancak Prof. Dr. İoanna Kuçuradi’nin “Terörü bir olgu olarak değerlendirip nasıl ortaya çıktığını, geliştiğini, bir metod haline geldiğini görüp ona göre tedbir almalı... Terörizm çağımızda uluslararası bir olgudur, ama dünyada resmi bir terör tanımı yok. Çünkü bu devletlerin işine gelmiyor. Terör, sadece bir siyasal mesele olarak kabul edilemez; onu, hiç şüphe yok bir tarihsel ve felsefe arka plan üzerinden okumak gerekir... Daha önce de yazmıştım, ama şimdi tam sırası gelmişken tekrarlamak istiyorum: Terörü bir felsefi problem olarak en kuşatıcı bağlamda temellendiren düşünür, Albert Camus’dur.” sözleriyle ifade etmeye çalıştığı Terörizm ve Felsefe konusundaki düşüncelerinde, Primoratz’ın aksine Camus’da felsefi anlamda terör kavramının ayrıntılı olarak verildiğini görmekteyiz.

Albert Camus **Başkaldıran** İnsan adlı eserinde terörü “Bireysel Yıldırıcılık”, “Devlet Yıldırıcılığı ve Usdışı Yıldırıcı” ve “Devlet Yıldırıcılığı ve Ussal Yıldırıcı” bölümlerinde ayrıntılı olarak ele almıştır. Camus eserinin girişinde şöyle der: “Bir tutku cinayetleri vardır, bir de mantık cinayetleri. Aralarındaki sınır belirsizdir. Ama ceza yasası oldukça elverişli bir biçimde, kasıt kavramıyla ayırır bunları birbirinden. Kasıt ve kusursuz cinayet çağında yaşıyoruz.” Camus’nun “kasıt ve kusursuz cinayet çağında yaşıyoruz” sözlerinde bir bakıma terörü görüyoruz. “Mantık cinayetleri” kavramına ise canlı bombaları örnek verebiliriz. Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken husus, Camus’nun 1950’lere kadar olan süreç için belirleyici bir rol oynayabileceğidir. Camus Bireysel Yıldırıcılık adlı bölümün oldukça uzun bir şekilde 1878 yılında Rus terörizminin nasıl doğduğunu ve devrime giden süreci ele alır.

Terör kelimesi Fransızca’dan gelmektedir. Kökeni ise Latince “terrere”dir. Aslında ilk kez Fransız ihtilalinde “reign of terror” şeklinde kullanılmıştır. Kelimenin o dönem için taşıdığı anlamla, günümüzde taşıdığı anlam oldukça farklıdır. O dönemde, demokrasi ve eşitliğin korunması adına her türlü baskı ve şiddetin uygulanması gerektiğini ifade etmekteydi. Ama asıl ilginç olan nokta hala resmi bir tanımın ortaya konmamış olmasıdır.

<sup>1</sup> Kaynak Metin: Some Problems of Philosophy, A Beginning of an Introduction to Philosophy, by William James, Longmans, Green, and Co., Fourth Avenue & 30th Street, New York, 1916

Terör, terörizm, terörist gibi kavramlar her devletin işine geldiği gibi tanımlandığını söylersek çok da yanlış bir şey söylemiş olmayız. Örneğin, ABD Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı istihbarat birimlerince 15 Ağustos 2005 yılında yayınlanan "Terrorism" başlıklı raporda terörizmin tarihsel gelişimi ele alınır. Raporda, terörizmin İlkçağ'dan beri varolan bir olgu olduğu, Romalıların "sicarii" dedikleri, Türkçeye hançerli adamlar diye çevrebileceğimiz, grubun Roma işgal kuvvetlerine karşı terörist eylemde buldukları, daha sonraları Haçlı seferleri sırasında Şii İslam grupları tarafından düşman liderlerini hedefleyen çeşitli saldırıların düzenlendiğinden söz edilmektedir. Rapor eski çağlarda yaşanan bu tip eylemlerin günümüz terörist eylemleriyle ilintili olduğunu, 20. yüzyılın soğuk savaş döneminde de Sovyetler Birliği'nin dünyadaki devrimci hareketlere dolaylı ya da dolaysız destek verdiğini, komünist olmayan ülkelere kendi politik sistemini ihraç etme amacıyla dünya çapında şiddet ve terör olaylarının temel sebebi olduğunu ileri sürmektedir. Yine aynı raporda modern terörizm çağının da 1968 yılında FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) tarafından gerçekleştirilen Tel Aviv-Roma uçağının kaçırılma eylemiyle başladığı söylenmektedir. 1970'li ve 80'li yıllarda Sovyetler Birliği'nin çeşitli grup ve bireylere maddi desteğin yanı sıra silah ve cephane sağladığı KGB ve GRU (Doğu Alman Gizli Servisi) tarafından istihbarat işbirliği yapıldığını, özellikle Doğu Almanya ve Çekoslovakya'da kamplarda eğitim verildiği, Libya gibi radikal rejimlere sahip ülkelere silah verildiği ileri sürülmektedir.

Günümüzde ise, terörizmin Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle bir evrim sürecine girdiğini, 1980'li yıllarda tüm terörist oluşumların ancak %3'ü olan radikal İslami grupların 1995'lerde %46'lara çıktığı ve artarak da devam ettiği belirtilmektedir. Global ekonomi ve gelişen iletişim teknolojileriyle terörizmin anlamının ve taktiklerinin de değiştiği, radikal İslami terör örgütlerinin yanısıra, küreselleşme karşıtı, çevreci örgütlenmelerin de devrimci ideolojilerin yerini aldığı iddia edilmektedir. Rapor özetle terörizmin politik çatışmalarda bireyler tarafından olduğu kadar devletler tarafından da kullanılan özel bir taktik, dolayısıyla da terörizmin politik bir sorun olduğunu söylemektedir.

Görüldüğü üzere, rapor terörizmi sadece politik kaygılar üzerinden tanımlamaya ve tarihsel arkaplanını vermeye çalışmaktadır ki bu durum Ioanna Kuçuradi'nin şu söyledikleriyle çelişmektedir: "Terör, sadece bir siyasal mesele olarak kabul edilemez; onu, hiç şüphe yok bir tarihsel ve felsefe arka plan üzerinden okumak gerekir." Bu noktada Kuçuradi'nin terör tanımı da önemlidir: "Terör, örgütlü bir grubun, psikolojik baskı yoluyla siyasal/ideolojik istediklerini dolaylı olarak kabul ettirmek için; bu istediklerinin gerçekleşmesine engel oluşturduğunu düşündüğü kimseleri korkutmak, yıldırım ya da safdışı etmek için; veya doğrudan doğruya ölç almak için, sistematik bir biçimde gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmekle tehdit ettiği, bazı insan haklarını çiğneyen ya da kamu veya özel mülke önemli sayılabilecek zararlar veren şiddet eylemleridir."

Kanımcıca bu rapor, ABD'nin olayları sadece kendi penceresinden ele alarak kendini mağdur olan ve bu işten en çok zarar gören bir devlet yerine koyma çabasından yola çıkarak hazırlanmıştır. Eğer Sovyetler Birliği Eğitim-Doktrin Komutanlığı tarafından hazırlanmış bir rapor olsaydı -ki olması çok da zayıf bir ihtimal değil (nedense hemen her ülkenin silahlı kuvvetleri bünyesinde bir eğitim-doktrin komutanlığı kuruluşu vardır)- o raporda da mağdur Sovyetler Birliği ele alınacaktı.

Sosyal Bilimler, terörizm kavramını nedenleri ve sonuçları bağlamında ele alır. Tarih bilimi ise terörizmin zaman içinde geçirdiği değişimler ve geçmişteki izleri üzerinde odaklanır. Felsefenin ise iki temel sorusu vardır. İlki kavramsaldır: "Terör nedir?" İkincisi ise ahlak açısından ele alınır: "Terörizm ahlaksal açıdan haklı çıkarılabilir mi?" Kavramsal açıdan ele alındığında, daha çok şiddetin bir biçimi olarak düşünülür. Terör kimi tanımlarda şiddetin temel amacı olarak verilir ve çoğunlukla da siyasal/ideolojik doğrultuda yürütülen bir yıldırımdır.

Kendilerini Sonuççular (consequentialists) olarak adlandıran bazı düşünürler ise terörü daha çok ahlaki sonuçları ışığı altında ele alırlar. Bu bağlamda, terörizm, ahlaki açıdan doğru eylemin iyi sonuçlar vermesi gerektiği gibi tanımlanmaya çalışılır. Kavramsal açıdan ele alındığında şöyle tanımlamalarla karşılaşırız. Per Bauhn, "Bir veya birden fazla kişiye karşı yapılan şiddet eylemi, eylemi yapan kişi tarafından bir veya birden fazla kişiyi yıldırım (gözünü korkutmak) ve bir veya birden fazla kişinin politik amaçlarına ulaşmak" şeklinde bir

terörizm tanımı yapmaya çalışır. Coady ise, "Korku yaratarak politik sonuçlara ulaşmak için silahsız insanlara karşı ölümcül ya da çok şiddetli eylemler uygulama taktiği" der. Her iki tanımda da, tanımı yapanların politik kaygıları söz konusudur. Felsefi ya da tarihsel bir arkaplan yoktur.

Diğer yandan terörizm kavramı için geniş (wide) ya da dar (narrow) tanımlamalar da getirilmeye çalışılmaktadır. Geniş tanım, Jakobinlerden günümüze tüm terör tarihini ve günümüzdeki genel kullanımını (hedef gözetmeksizin insanlara ya da kamu/özel mülke zarar veren yıldırma hareketleri) çevreleyen bir yaklaşımdır. Dar anlamda ise, daha çok silahsız ve suçsuz insanlara karşı yönelmiş terör ele alınmakta, dolayısıyla da terörün tarihi üzerine çalışanlar geniş tanım, felseficiler ise dar tanım tercih etme eğilimindedirler. Çünkü felseficiler terörizmin kavramsal tanımının yanı sıra ahlaki sonuçları üzerinde de durmaktadırlar.

Asıl sorun, bence, terörün geniş, dar, ahlaki, kavramsal tanımların yapılmasından çok, şiddet, ölüm, silahsız ve suçsuz insan, politik amaçlar gibi kavramların bir şekilde bir arada kullanılacak genel kabul görebilecek bir tanımın nasıl yapılabileceğidir?

Bütün bu yaklaşımların ışığı altında söyle bir tanım yapmak istiyorum: Bir kişinin veya ortak amaçlar için bir araya gelmiş bir grubun istedikleri şeyleri elde etmek maksadıyla hedef gözetmeksizin şiddet eylemi uygulaması, korku salması terördür. Bu noktada şöyle bir soru sorulabilir: Bu tanım ahlaksal nasıl açıdan doğrulayabilir ya da genel kabul görmesini bekleyebiliriz?

12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu terörü şöyle tanımlar: "Terör, baskı, cebir, şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletini ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir."<sup>2</sup>

Bu tanımda terörün kapsayabileceği tüm Türkçe karşılıklar verilerek kanun sağlama alınmaya çalışılmaktadır gibi gözüküyor. Diğer yandan kanun maddesinin sonunda "bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından" denmesiyle, sanki birey olarak bir örgüte üye olmadığınız zaman terörist olarak yargılanamazsınız gibi bir anlam da çıkmaktadır.

Ülkemizde mücahit, özgürlük savaşçısı gibi kavramlar sempati ile karşılanmakta, bu adları kullanan kişiler kabul görmektedirler. Bugün Çeçenistan, Suriyedeki Muhalifler, Filistin gibi bölgelerdeki kişilerin çoğu özgürlük savaşçıları olarak kabul edilirler. Ancak bu kişiler karşı taraf tarafından ise terörist olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde PKK ile ilgili söylemlerde de bu çelişki çok sık yaşanmaktadır.

Osama Bin Laden'in bir röportajda söyledikleri çok ilginçtir: "Amerika halkı şunu unutmamalı ki, onlar hükümetlerine vergi vermekte ve oy kullanmaktadırlar. Hükümetleri ise bu paralarla silah üretip, Filistinli Müslümanları öldürmek için kullanan İsrail'e gönderir. Amerikan Kongresi halkı temsil ettiğine göre ve aynı Kongre Amerikan hükümetinin eylemlerini onayladığına göre, tüm Amerika Müslümanlara karşı işlenen vahşetten sorumludur."

Bin Laden Batı toplumu tarafından son derece tehlikeli bir terörist kabul edilirken, ezilmiş ve haksızlığa uğradığını düşünen, özellikle de eğitimsiz Müslüman kesim tarafından bir kahraman olarak kabul edilmektedir.

Daha önce de bahsedildiği gibi, üzerinde anlaşılmış bir terör tanımı henüz yoktur. Scott C. Lowe "Defining Terrorism" başlıklı makalesinde, böyle bir tanım yapma çabasının hem ilginç hem de oldukça zorlayıcı olduğunu söyler. Ayrıca, "suçsuz insanların kasıtlı ve ayırım gözetmeksizin öldürülmesi" gibi bir girişle terörizmi tanımlamaya çalıştığımızda, daha baştan terörizmi ahlak dışı olduğunu kabul eder ve ahlaki olup olmadığı tartışmasına

<sup>2</sup> Ülkemizde 15 Temmuz 2016'da yaşanan ve terör tanımını neredeyse birebir karşılayan eylemlerden sonra Terörle Mücadele Kanununda çeşitli değişiklikler gündeme gelmekte ve halen TBMM'de bu konuda çalışmalar yapılmaktadır. Kanunda gündeme getirilen hususlar daha çok gözaltı süreleri ve cezalandırmaya yönelik maddelerdir. Başka bir deyişle, terör tanımı konusunda bir çalışma söz konusu değildir.

başlanamayacağını söyler. Çünkü bu durumda “Cinayet yanlış mıdır?” diye sormaktan bir farkı olmaz -ki cinayet yanlıştır- der Scott. Öyleyse asıl yapılması gereken şey, bir terörizm tanımı yaparken öncelikle, tarafsız bir dil kullanma gayreti içinde olunmalıdır ve böylece bu tip bir eylemin ahlaki olup olmadığı üzerine düşünce üretilebileceği dile getirilmektedir. Scott’a göre, geniş anlamda yapılan terörizm tanımları, her ne kadar bu tanımları yapanların düşüncelerini savunmalarını kolaylaştırırsa da, daha dar yapılan tanımlamalarda terörizmin etkisinin ne olduğu ortaya konmakta ve dolayısıyla da tercih edilebileceğini söylemektedir. Çünkü geniş anlamda yapılan tanımlamalarda, genellikle terörist eylemin ne olabileceği konusunda örnekler verilebilir. Kızıl Tugaylar tarafından Aldo Moro’nun kaçırılması ve öldürülmesi, Uruguay’da hükümet karşıtı bir grup tarafından Amerikalı bir diplomatın öldürülmesi, Beyrut’da Amerikan Deniz Piyadelerinin bombalanması gibi. Aslında bu örnekler terörün ayırım gözeterek de hedeflerini vurduğunu gösterir. O zaman daha başta “ayırım gözetmeksizin” kavramı açıkta kalmıştır. Başka bir deyişle, tanım yapılırken kavramın içi daha baştan boşalmıştır. Scott’un Andrew Vallas’dan alıntılıdığı bir başka terör tanımı da oldukça ilginçtir: “Politik amaçlar için devlet dışı aktörler tarafından kişilere veya mala mülke karşı yapılan şiddet” gibi bir tanım genelde geniş anlamda bir tanımdır. Bu noktada iki husus dikkat çekicidir. İlki devlet terörü kavramı açıkta kalmaktadır. İkincisi ise Scott’un deyişiyle, bir grup kaykaylı gençlik çetesinin belediye başkanının evinin önündeki posta kutusunu parçalamaları, bunun nedeni olarak da, belediye tarafından şehir merkezinde kaykay kullanmaya çeşitli kısıtlamalar getirilmesi ya da yasaklanması olduğu düşünüldüğünde, bu eylemin yukarıda verilen terörizm tanımına oldukça uygun düştüğüdür. Ancak burada terörizm yerine Vandalizm kelimesinin kullanılması daha doğrudur.

Kristin Andrews ise “Explaining Terrorism” adlı makalesinde, daha farklı bir bakış açısı getirmektedir. Andrews bu fenomeni kontrol etmek için, öncelikle bu fenomene bir açıklama getirmek gereklidir der. Ancak bu, özellikle 11 Eylül sonrası yaşanan travmadan dolayı çok da kolay değildir. Çünkü Susan Sontag 24 Eylül’de “New Yorker” adlı gazetede yayınladığı makalesinde, “olanlara tarihsel bir farkındalık getirmek gerekir, ancak bu şekilde şu anda olanın ne olduğunu ve bundan sonra neler olabileceğini anlayabiliriz” der. Sontag’ın bu makaledeki amacı terörist eylemlere bir açıklama getirilmesinin ABD’nin terörizmle yapacağı savaşta fayda sağlayacağı düşüncesidir. Ne yazık ki, diğer medya kuruluşları bunu bırakın böyle görmeyi Sontag’ı neredeyse terörist ilan ederler. Hatta “New Republic” “Osama Bin Laden, Saddam Hüseyin ve Susan Sontag’ın ortak noktaları nedir?” sorusuyla başlayan bir makale yayınlar.

Bu noktada asıl gösterilmek istenen şey, terörizm suçunu işleyen kişinin de aslında bir insan olduğu, asıl bu noktaya nasıl geldiği ve ne şekilde önlenebileceğidir. Andrews burada bir başka örnek verir. Happiness adlı filmde bir pedofilin hayatı irdelenir. Yapımcının bize göstermek istediği şey aslında bu karakterin bir canavar ya da hayvan olmayıp, sadece ahlaki olmayan eylemlerde bulunan bir insan olduğudur. Film aslında bir pedofilinin hayata bakışı, onun zihninden dünyayı görme açısından ele alındığında biraz rahatsız edicidir. Ama ne olursa olsun, onun bakış açısından olayları görmek, belki de o kişinin neden böyle olduğunu ve nasıl bundan kurtulabileceğini anlamak açısından önemlidir.

Bu çalışmanın giriş bölümünde sözedilen Kuçuradi’nin “terörü bir olgu olarak değerlendirip nasıl ortaya çıktığını, geliştiğini, bir metot haline geldiğini görüp ona göre tedbir almalı” saptamasının ne kadar isabetli olduğu görülmektedir.

Semra Somersan Babil Kulesin’de Etnilerden Ulus-Devletlere başlıklı makalesinde şöyle diyor: “1984 yılında, Türkiye’de Kürtlerin ayaklanışının önemli nedenlerinden biri kültür, kimlik ve dillerin yasaklanması ise, ikinci temel neden de Cumhuriyet’in kuruluşundan beri Bölge’yi kalkındırarak, genç nüfusuna iş sağlayacak yatırım-bakım yapılmamış, hiç ihtimam gösterilmemiş olması...” Somersan makalesinde ayrıca Rusya’da “Küresel Araştırmalar Merkezi” Başkanı olan Boris Kagarlitsky’nin bir iddiasına da yer veriyor: “Ülkelerin içindeki yoksulluk ve sefalet, yani sınıfsal uçurumlar ile küresel eşitsiz ticaret hadleri ve sömürgecilik döneminden kalma emperyal ilişkiler etnisite maskesine bürünüp ortaya çıkıyor, özellikle Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa Sosyalist bloku çökeli beri...”

Sonuç olarak 1945 sonrası Doğu-Batı Bloku çekişmesinin 1980’lerde sona ermesiyle, öncesi ve sonrasında ulus-devlet adı altında gözden kaçırılan etnik ve beraberinde sosyo-kültürel

sorunlar artmaya başlamış; daha önce bir blokun himayesinde yaşamlarına güven içinde devam eden insanlar birdenbire kendilerini farklı çekişmelerin içinde bulmuşlarına yol açmıştır. Din olgusu da bu noktada güç kazanmaya başlamış, küreselleşen dünyada yaygınlaşan adaletsizlik, sınıflararası uçurumlar, gelecek korkusu, dinlerin yükselen bir olgu olmasına yol açmıştır. Batı Dünyası bu sorunlardan bir nebze de olsa kendini soyutlamayı başarmıştır. Ama yine de ulus-devleti oluşturan unsurlar ortadan kalkınca, Avrupa'nın göbeğinde de şiddetli etnik ve dini çatışmalar yaşanmış ve küçük ama aynı etnik ve dini inançlara sahip toplulukların oluşturduğu yeni devletler ortaya çıkmıştır.

## II- Canlı Bombalar

Albert Camus'nun *Başkaldıran İnsan* adlı eserinde terör kavramını felsefi problem olarak kuşatıcı bağlamda temellendirdiğinden daha önce söz edilmişti. Bunun yanısıra mantık cinayetlerine günümüzde canlı bombaları örnek verebileceğimizden de kısaca bahsetmiştik. Camus'nün deyişle mantık cinayetleri, Başkaldıran İnsan'da özellikle yanıtı aranan bir sorudur. Mantık cinayetleri haklı çıkarılabilir mi? Camus bunun olamayacağını söyler. Bu bağlamda canlı bombalar (İngilizcede daha çok suicide bombers ifadesiyle karşılanmaktadır) "Nasıl ortaya çıktı?" ve "Ne istiyorlar?" soruları son zamanlarda sıkça sorulan sorular oldular. Merle Miyasato 2007 yılında yayınladığı Suicide Bombers başlıklı raporun giriş bölümünde özetle şöyle der: "1986'dan 2003'e 14 farklı ülkede 17 farklı terörist grubu intihar saldırıları düzenlediler. 400 civarında gerçekleşen bu saldırılarda 5000 kişi öldü, 20000 kişi yaralandı ve yaklaşık 121 milyar dolarlık bir ekonomik kayıp meydana geldi."

Bu rakamlar gerçekten dehşet verici. Ne oldu da böyle bir kaosa sürüklendi dünya? Rapora göre intihar saldırıları -özellikle de ABD silahlı kuvvetlerine karşı yürütülenler -çok da yeni bir olgu değil. 1973'de Paris Antlaşması imzalanana dek Vietkong sempatanları tarafından Amerikalı Kara Kuvvetleri askerlerine karşı el bombalı çeşitli intihar saldırıları düzenlenmiştir. 10 yıl sonra 1983'te Lübnan'da bombalı kamyonetle gerçekleştirilen saldırıda da 241 Amerikan Deniz Piyadesi, 58 Fransız paraşütçü, 18 Amerikan Denizcisi ve 3 Amerikan askeri hayatını kaybetmiştir. O dönemki Amerika Birleşik Devletleri Devlet Başkanı Ronald Reagan ve Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand, Lübnan Cumhuriyeti'nden birliklerini çekerek, yeni bir terörist dönemin başladığını ve bir bakıma bilinen karşı terörist tedbirlerinin faydasız olduğunu sessizce kabullenmişlerdir. Bu noktada, adına canlı bomba denilen yeni bir kavram dünya gündemine oturmuştur.

Yapılan araştırmalarda, intihar saldırıları teröristler arasında, operasyonel kolaylığı, düşük maliyet, düşük teknik donanım ve riski az olan özellikleri nedeniyle oldukça popüler olmuştur. Bunların yanısıra adli tıp araştırmalarında belirgin izlere ulaşmak da oldukça zordur. Teröristlerin eğitimi için harcanan sürenin az olması, ayrıca insanlar üzerindeki yıkıcı etkisi de düşünüldüğünde canlı bombaların kullanılmaya devam edeceği, hatta 21. yüzyılın en etkin silahı olacağı da yadsınamaz bir gerçektir. Raporda belirtilen başka bir konu ise, canlı bombaların büyük çoğunluğunun Arap/Müslüman ve Doğu Asya kültürlerinden geldiğidir.

Tel Aviv Üniversitesi profesörlerinden Ariel Merari yaptığı araştırmalarda canlı bombaların belirgin ya da tek tip bir psikolojik veya demografik profillerinin olmadığını söyler. Ona göre, canlı bomba olarak seçilen kişilerin dini inançları, sadakatleri istismar edilerek ikna edilmeleri, bunun yanısıra vatanseverlik, düşmandan nefret, cennete gitme vaadi, şehitlik mertebesi gibi taktiklerle seçilen kişilerin eyleme geçme sürecinin başlaması en yaygın özelliklerdir. Merari bu süreci şöyle açıklar: eylem için karar verildiği andan itibaren en az altı hareket planı gündeme gelir. Bunlar sırasıyla: (1)hedef seçimi, (2)istihbarat paylaşımı, (3)canlı bombanın bulunması, (4)fiziksel ve ruhsal eğitim, (5)patlayıcıların hazırlanması ve (6)canlı bombanın hedef bölgeye intikalidir. Merari'ye göre canlı bombaların profilini belirlemek oldukça güç bir iştir. Söylenilecek tek şey bu kişilerin yalnız fanatikler olmadığı ve aslında onların kendi amaçlarına ulaşmak için liderler tarafından kullanılan birer piyon olduklarıdır.

Yapılan araştırmaların çoğunda canlı bombaların (intihar saldırıları) arkaplanında dini yapılanmanın yattığı sonucuna ulaşılmaktadır. Belirgin bir terörist profilinin çizilemeyeceğini, başka bir deyişle bir terörist mozağının olamayacağını ve terörizmin farklı çeşitlerinin olduğunu söyleyen araştırmacılar çoğunluktadır. Onlara göre terörizm zaman içinde biçim değiştirebilir ve terörizm profili koşullara bağlı olarak değişebilir.

Bu bağlamda, Güney Florida Üniversitesinden Profesör Randy Borum'un, terörist ideolojiler ve bu fikirlerin nasıl geliştiği süreci üzerine yaptığı çalışmalar dikkat çekicidir. Borum dört basamaklı bir süreç tanımlar: bir grup ya da birey önce bir durum belirler (genelde hoş olmayan bir uygulama), sonra bu olay ya da koşulun adaletsiz olduğunu belirler, üçüncü olarak haksızlığı yapan devlet, kişi ya da ulusu suçlar, son olarak da hedef yapının karalanması süreci başlar. Böylece saldırı haklı çıkarılacaktır. Artık terörist gruplar kötü değildirler, onlar haksızlığa uğramış kurbanlardır. Bu nokta da Camus'nün **Doğrular** adlı tiyatro eseri oldukça ilgi çekicidir.

Buna karşılık Baltimore Üniversitesinden Profesör Ian Ross, sosyal ve psikolojik faktörlerin birleşmesiyle belirgin bir profilin çizilebileceğini iddia eder. Sosyal faktörler içinde, o toplumun nasıl organize olduğu, politik ve ekonomik sistemleri, tarihi ve kültürel koşulları, vatandaşların yakınmaları ve bu yakınmalarını nasıl ifade ettikleri, silahlara ulaşabilme kolaylığı, karşı terörist kuvvetlerin varlığı gibi durumlar vardır. Ross, modernizasyon, demokrasi ve toplumsal rahatsızlıkların terörizmin gelişmesine yardımcı olacak yapısal koşulları yarattığını ifade eder. Psikolojik belirlemeler ise kısaca şöyle sıralanır: (1) Kolaylaştırıcı özellikler (korku, depresyon, suçluluk, antisosyal davranışlar, kuvvetli bir ego, heyecan ihtiyacı vb.) (2) hayal kırıklığı/narsisizm-saldırganlık, (3) ortak güdüler (4) öğrenme fırsatı (5) kar-maliyet hesapları (eğer kişiler terörist eylemden kazanç sağlayacaklarını hissederlerse, terörizm artacaktır)

Bütün bu araştırmalar, istatistikî rakamlar, izlenimler ve elde edilen sonuçların altında yatan, belirgin bir terörist protipini oluşturmak ve onları eyleme geçmeden önce yakalamanın yattığı kanaatindeyim. Ama asıl gözden kaçan ve eksik olan şey, bu insanların neden ve neye isyan ettikleri, arkaplanda nelerin olduğu, başka bir deyişle ne yanlış gidiyor ki bu insanlar isyan ediyorlar gibi sorulardır. Ne olursa olsun, ne vaat edilirse edilsin, hangi kültürel ya da dini inançtan gelirse gelsin, bir insanı bir ideal uğruna intihara göndermek nasıl haklı çıkarılabilir?

## KAYNAKÇA

Andrews, Kristin, 2006, "Explaining Terrorism", ed. Voss, Stephen, Vol.9, The Proceedings of the Twenty-First World Congress of Philosophy, ed. Kuçuradi, İoanna, Ankara: Philosophical Society of Turkey.

Baahn, Per, 1989, Ethical Aspects of Political Terrorism: The Sacrificing of the Innocent, Lund: Lund University Press.

Bin Laden, Osama, 2005, "The Example of Vietnam", Messages to the World: The statements of Osama Bin Laden, ed. Lawrence, Bruce, trans. Howarth, James, London and New York: Verso.

Budak, Selçuk, 2003, Psikoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Camus, Albert, 2007, Başkaldıran İnsan, İstanbul: Can Yayınları.

Coady, C.A.J., 2001, "Terrorism", in Becker, Lawrence C., and Becker Charlotte B., eds., Encyclopedia of Ethics, 2<sup>nd</sup> edn. New York and London: Routledge, Vol.3.

Doğu Batı Düşünce Dergisi, 2008, Etnisite, Sayı: 44, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

James, William, 2019, Felsefeye Giriş İçin Bir Başlangıç: Felsefenin Bazı Problemleri, Çev. Aylin Sarıdere, İstanbul, Pinhan Yayıncılık.

Kuçuradi, İoanna, 2007, İnsan Hakları ve Kavramları Sorunları, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Lowe, C., Scott, 2006, "Defining Terrorism", ed. McBride, L., William Vol.2: 253-6: The Proceedings of the Twenty-First World Congress of Philosophy, ed. Kuçuradi, İoanna, Ankara: Philosophical Society of Turkey.

Primoratz, Igor, 2007, <http://plato.stanford.edu/entries/terrorism/>

Research Paper, 2007 by Merle Miyasato, Foreign Military Studies Office (Army) Fort Leavenworth KS: [www.stormingmedia.us/77/7704/A770464.html](http://www.stormingmedia.us/77/7704/A770464.html)

TRADOC DCSINT Handbook No.1 A Military Guide to Terrorism in the Twenty-First Century, US Army Training and Doctrine Command, Deputy Chief of Staff for Intelligence, Assistant Deputy Chief of Staff for Intelligence-ThreatsFort Leavenworth, Kansas, 18 August 2005 (Section II: Historical Overview of Terrorism)

Yavuz, Hilmi, 2007, "Terör ve Felsefe", [www.tumgazeteler.com/?a=2635377](http://www.tumgazeteler.com/?a=2635377)